

KAREL HYNEK MÁCHA

BÁSNĚ PŘÍLEŽITOSTNÉ¹

Na příchod krále

Slunce zapadlo u věčnosti moře;
Na jeho mohylách žertvy se pálí
V růžovém ohni od hory ku hoře.
Hluboká noc se za sluncem přivalí,
Hlubší než hrob jeho, hluboké moře.
Ještě papršlek poslední vysvítá,
Z blankytu modra to temno zahání;
Poslední vzdech to nad námi zakvítá,
Slunce to poslední je požehnání.
Hasne i hasne, uhasne – umírá –
Hrob nade sluncem své brány zavírá.

Truchlivá noc své teď roucho rozvine,
Od věže k věži nad Prahou rozvěší;
Šíré se nebe ve slzy rozplyne,
V zármutku veškero žití pohyne,
Slunce jen! slunce zas Prahu potěší!
Pusta jsi, Praho, jak smutno je tobě!
Hluboká mlha tvé ňadra teď tíží;
Nad tebou hvězdy co lampy ve hrobě,
V králově hrobě, a v temnu se plíží;
Temně a mdle – zvonu hlas, pláč a lkání:
„Slunce, o slunce! slyš Prahy volání!“

Vyšehrad spal v modrém jitra stíně;
Pod ním řekou různé světlo hrálo,

---

¹ Převzato z: MÁCHA K. H., *Básně. Máj. Zlomky. Dopisy. Deník*, Praha 1907 (redakčně upraveno).

Nad ním nebe růžové se smálo,
Za ním Praha modrým horám v klíně.
Slavně jítrem hučí v horách lesy,
Hučí řekou slavně vlny zdmuté,
Šírou vlastí zvonů zvuky duté,
Šírou vlastí slavně zvučí plesy.
Jenom Praha – Praha ještě dřímá.
Na břehu viz bystré té Vltavy,
Tré tam postav slavný sen objímá.
Sklonivše své věkobytné hlavy
V bezového keře vonném chladu,
Spí tak tiše; řeka je kolíbá,
Ranní větřík, rosa líce líbá
Pod skalami modra Vyšehradu.
Kdo jsou ony? pravdivost či zdání?
Šerem jitra není k rozeznání.

První se papršlek v modru koupá;
Plamenné se perly zhůru řítí,
Jiskra vedle jiskry lesem svítí,
Jasně slunce nad hory vystoupá.
Nade Prahou v bělobledé tváři
Slavná hradu oken řad se míhá
Rudým světlem – jiskra jiskru stíhá,
Celý kraj v růžové plane září,
Jenom Praha – Praha ještě v stínu.
Však hle! poslyš tam ve tichu svatém
Zvonů hlas to zvučí z Prahy klínu.
Slavný zpěv to zazněl jitřním zlatem:
„Sláva Čechům! slunce jim vychází,
Pokoj Čechům! jasný den vyvstává,
Blaho Čechům! smutek žal skonaná,
Radost Čechům! král jich k nám přichází.
Slunce Čechů nikdy neuhasne!

Čechů král je Čechů slunce jasné.“

Probudí se z hlubokého snění
Tré to postav na břehu Vltavy;
Tré to korun zdobí starců hlavy,
Nad nimi se vznáší Prahy pění.
Vstane první – velkou na postavu
Shlédne slunce – stařec v jaré síle –
Zlatý pás přepíná roucho bílé,
Zlatý vínek bílou zdobí hlavu,
K nohoum dlouhou šedivou má bradu,
Oči brvami šedými skryté;
Jest to strážce pevná Vyšehradu,
Starý strážce Prahy stověžitě.
„Sláva Čechům! k uvítání krále
Dám já základ trůnu ryzé zlato,
Pevnější té skály, jíž odňato!
Dám co vzato Vyšehradu skále!
Ryzé zlato! zlato skvělobleské:
Lásku – věrnost – lidu země české!“
Povstal druhý – v různém jitra zlatě.
Bílé k zemi splývající vlasy,
Bílá brada dávné znaly časy.
Byl to stařec v lazurovém šatě.
Z perlí vínek svítil s jeho hlavy,
Z perlí pás se kolem šatu vinul,
Šatu, jenž z něho co řeka plynul.
Jest to strážný duch Vltavy.
Promluvil, a hlasy stříbrozvučné
Mísily se v ranních větrů vání;
Umlkly Vltavy vlny hlučné,
Jeho hlas byl tiché řeky lkání:
„Blaho Čechům! krále k uvítání
Na ozdobu slavnému ku plesu

Z hloubi řeky drahé perly nesu,
Jasnější to perly nad svítání,
Jasnější nad hvězdy u výsosti:
Jsou to slzy národu radosti.“

Povstal třetí – rudé roucho plálo
Červeněji v slunce žhavé záři,
Šedá brada kryla starce tváři,
Bělo vlasů kolem něho válo,
Bělo vlasů v rudém roucha stínu,
Kol hlavy se z růží věnec vinul,
V levé ruce k Praze palmou kynul,
V pravé věncem z růží a vavřínů.
Stříbrný pás bedra mu ovíval,
Roucho rudé pás sepínal černý;
Bílý lev mu u nohou spočíval.
Byl to české země strážce věrný.
Tázali se, hluboko ku chvále
Strážce země uklonivše hlavy,
Strážce Prahy se strážcem Vltavy:
„Co by on dal k uvítání krále?“
On však zdvihl věnec s palmou, řkoucí:
„Tyto prosby národu horoucí!!“

Vzešla výše slunce tváře,
Šírá Praha plála v zlatě,
Kolem hory v modrém šatě,
Středem řeky růžozáře.
Zvonů tóny zpěvy zvučné
Zněly v řeky hlasy hlučné.
A Vyšehrad hrdý seděl –
Co na trůně – na své skále;
Král na syny dolů hleděl.
Z klínu města neustále

Rozléhalo se volání;
Hora od hor, stráž od strání
Nesly prosby vroucí dále,
Nesly dále vroucí přání:
„Bože! slyš naše volání!
Bože! zachovej nám krále!!“

City vděčnosti

(Bývalému učiteli)

1.

Jak v souhlasu stroje hudebního
Jedna vezdy struna zvučněj zněla,
Tak v mém srdci mezi city všemi
Jednoho se citu záře skvěla
Nade všechny.

Ty, jenž zrozen k slávě města svého,
K štěstí's vedl vlast tu rozmilou;
Otcem města byl jsi, dnové jeho
Tebou obdrželi blahu svou.
Za to celé město Tebe, pane,
Štítem svojím býti vždy uznává,
Za to celé město Ti oddané
Neuhaslé navždy díky vzdává.

Však co já mám říci? Jako synu
Největší jsi dobré mně prokázal!
Ty jsi radou svojí vedl k činu,
Kde já s pochybností „kam?“ se tázal
Tys mne vedl na života dráze,
Kde já opuštěný neznal co počíti;

Tys mne vedl – zmizely nesnáze,
A já opět mohl dále jiti.

Co mám říci? Jaké díky vzdáti,
Jenž by dostačily skutku Tvému?
O, bys mohl city srdce znáti,
Slova nejsou dostatečná jemu!
Bez Tebe co bych byl počal sobě,
Celé štěstí své, své živobytí,
Vše já děkuji, o pane! Tobě,
Vše čím jsem, i čím mám ještě býti.

2.

Kdyby bylo harfě mojí dáno
Pindarova jako lyra zníti –
Pak, co srdce nejvnitřněji cítí,
Mnou by mohlo býti zvěstováno.

Však, ach, není mně to přáno,
Žádnému to nelze vysloviti!
Od toho jen, který v naše zřítí
Může srdce, jestif to poznáno.

Neb co otec po života dráze
Tys nás vedl v naší mladosti,
Ukázals nám cestu ke ctnosti,
Nikdy jsi nepatřil na nesnáze

Stavu Tvého. Protož taky kanou
Nám po lících vezdy slzy vděčné,
Proto v srdci našem vděky věčné
Jenom Tobě, otče, vezdy planou!

Do památního listu

Viz, dvě růže malou jenom chvíli
V stříbrotoku říčním spolu plynou;
Pak je vír rozloučí, k rozdílnému cíli
Putující, vzdál od sebe hynou:
Jestli tak nás osud zlý rozdvojí,
Nech ať toto upamatování
Vzdálené od sebe opět spojí.

Mrak až přijde šerý a slunce přikryje jasné,
Až noc v roucho šedé zahalí světy; pouť tu pozemskou,
Cíle dosáhna chodec, dokonám, hrobové mě tu temno
Hrůznou tmou přistře: v napaměť Tvou snad neupadnu!
Až zde o mém životě snad více pověsti nenajdeš.

Kdy se láska v srdce věrná vtělí,
přítel na přítele tu nezapomene,
necht' je zem, necht' oceán je dělí.
Karel Hynek Mácha,
posluchač mudrctví druhého roku 1832.

Proslov

Sklesla tma. Utichly lesní bory,
S sluncem jasným zlatý zašel den,
Opanoval všechny země tvory,
Zem i šírou tichý přikryl sen.
Utichlo slavíka klokotání,
Ohlas písní při porostlé stráni.

Po vrchách se honí mlhy šedé,
Noční šepot opanuje sad,
Zlatí jenom záře luny bledé

Hrdosmělý někdy Vyšehrad,
A jak on tam, Vltava kde běží,
Pustý tichem svatým krytý leží:

Tak i za rok celý ticho svaté
Krylo tento Thaliin zde chrám;
Však, aj, znova zazní struny zlaté,
Nová radost v něm hle! vzešla nám;
Jako slunce nad hory kdy vstává,
Radost novou tento den nám dává.

A hle, jaký cíl zde spojen bývá
S radostí, již toto místo dá,
Jaký zisk? – a komu zde vyplývá,
Nejlépe zajisté každý zná!
O, by hlas můj zněl co bouře vání:
„Toto slouží chudým k přispívání.“

Nemocného trudná souží muka,
Nouzí stlačen smutný bolno lká;
Vaše pomůže mu štědrá ruka,
Potěchy mu vaše ruka dá;
Srdce vaše nouzí takou hnuté
Skončí v brzku žaly jeho kruté.

Uprostřed četné rodiny chudé
Šedý otec na své dítky zří –
„Jaký osud náš as zejtra bude?“
Taký stesk z uslablých rtů mu zní.
Však hle, volná jemu bez nadání
Vaše ruka jest k podporování.

Mé ať jsou vám vděky chudých jménem.
Přijměte co z hloubí srdce dám,

Dobrodinci ctění v městě ctěném.
Odplatou však buď vám onen sám,
Který praví: „Co jste udělili
Nejmenšímu, mně jste učinili.“

Panně Rošrové

co Preciose ve hře téhož názvu.

Jako kvítko ptactvem zanesené,
Vyšlé z přerozkošných lučin klínu,
Nově květe v houšti opuštěné
I zavání v starých dubů stínu:
Šetří dívka krásná citů jemných,
Oddálená od rodičů svých,
Ode vlasti; v sboru lidí zlých
Pochována v lůno lesů temných.

Tuto dívku jsi nám představila –
Ba co pravím – představila jen?!
Preciosou Ty jsi samou byla,
Před zraky jak noc by vyvábila
Obraz její v čarokrásný sen.
O! kdo by se s Tebou nebyl soužil,
Po rodičích kdy jsi zatesknila?
Po vlasti kdo by byl nezatoužil,
Pro ztracenou kdy jsi slzy lila
Mnohé oko skrze slzy zřelo,

„Do Valencie!!“ když z rtů Tvých znělo,
Děvče lásku přemoci když chtělo!
A jak zraky v krásném ohni plály,
Líce Tvé když spanilé se smály,
Ranní jako na východu zář;

V náruč když jsi matky milé spěla,
Svého kdys milence sobě měla,
Patřila své vlasti svatou tvář!

Přijmi díky, děvče přespanilé,
Vlastenců jež jménem podávám;
Neboť kouzlo hry Tvé ušlechtilé
Sladký večer způsobilo nám.
Kráčej pevně v dráze nastoupené,
Hra Tvá často zbudí bol i slast,
Chovej lásku k vlasti drahocenné,
U cíle, po cestě dokončené,
Ověncí Tě naše Česká vlast.

Přípis básní

V Praze 14tého ledna 1832.

Až zařva Český lev
Na nepřátely vstane,
Až prápor vzhůru vzplane:
Má jemu budiž krev.

Však dokud' lva spí hněv,
Větrík jen lehko vane
Ne echo troubou zvané,
Můj jemu zni jen zpěv.